

OBRÁCENÍ DŮKAZNÍHO BŘEMENE O ZAVINĚNÍ V OBČANSKÉM PRÁVU

MICHAL VLASÁK

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Príspevok sa zaoberá problematikou obrátenia dôkazného bremena o zavinění v občanském právu. V první části autor poukazuje na presumpci zavinění v díle J. Macura. Další část je věnována stávajícímu českému přístupu reprezentovanému ust. § 420 odst. 3 obč. zák., který presumuje zavinění paušálně. Následující podkapitola poukazuje na řešení přijaté v návrhu občanského zákoníku, který navazuje na dosavadní právní úpravu. Předposlední část předkládá doporučení přijatá v projektu Principů evropského deliktního práva. Závěr nabízí vlastní kritické úvahy autora na předmětné téma.

Klíčová slova v rodném jazyce

Důkazní břemeno, zavinění, obrátení důkazního břemene o zavinění, presumpce zavinění.

Abstract

Article deals with reversal of the burden of proving fault in civil law. In the first part author focuses on the presumption of fault in J. Macur's writing. Next part concerns nowadays czech approach represented by art. 420 para. 3 which presumes fault at large. Following section refers to draft of the civil law which is clearly connected with current solution. Next to the last part deals with recommendations in the field of burden of proving fault from Principles of European Tort Law project. Last section offers author's own critical attitude to this topic.

Key words

Burden of proof, fault, reversal of the burden of proving fault, presumption of fault.

MOTTO

„Prezumpce zavinění je prezumpcí hmotně právní. Stanovení této hmotně právní prezumpce je jediným přiměřeným způsobem, jak zákonodárce může průběh dokazování ovlivnit.“¹

1. ÚVOD

I přes novodobý vývoj deliktního práva směřujícího k nárůstu skutkových podstat objektivní odpovědnosti se ukazuje, že koncept zavinění hraje i nadále v odpovědnostních vztazích dominantní úlohu. Zavinění tvoří stále základ deliktní i smluvní odpovědnosti za škodu, zavinění je fundamentálním sociálním a etickým důvodem připsatelnosti škody, samotným jádrem odpovědnostních vztahů.² Někteří autoři jdou ještě dále, když tvrdí, že „zavinění je vždy nutné“,³ přitom jsou si velice dobře vědomi existence objektivní odpovědnosti.

¹ Macur, J. Odpovědnost a zavinění v občanském právu. Brno: Universita J. E. Purkyně – právnická fakulta, svazek 35, 1980, s. 153.

² Widmer, P. (ed.) Unification of Tort Law: Fault. Hague: Kluwer Law International, 2005, p. 332.

³ Rogers, W. V. H. Fault under English Law, p. 65. In: Widmer, P. (ed.) Unification of Tort Law: Fault. op. cit. sub 2.

V tomto příspěvku se proto pokusím ve stručnosti poukázat na dílčí podinstitut z oblasti soukromoprávních odpovědnostních vztahů, ve kterém se snoubí prvky zavinění (hmotného práva) a prvky obrácení důkazního břemene (procesního práva) včetně jejich funkčních vazeb. Půjde mi především o otázku obrácení důkazního břemene o zavinění, resp. presumpci zavinění.

2. PRESUMPCE ZAVINĚNÍ V DÍLE J. MACURA

Pokud jde o problematiku presumce zavinění, vychází J. Macur z hypotézy, podle níž je důkazní břemeno ryze procesní povahy a tato jeho povaha znemožňuje, aby bylo přesouváno, přenášeno, děleno či obráceno. Podle J. Macura názor, že důkazní břemeno je hmotněprávní povahy, vyplývá v podstatě z nesprávného pojetí institutu právní moci soudních rozhodnutí, resp. z nesprávného pojetí materiální stránky právní moci. Nesouhlasí tak především s názorem Š. Lubyho, že důkazní břemeno je institutem hmotného práva.⁴

Na druhé straně však J. Macur uznává, že jsou možné různé způsoby uplatnění důkazního břemene s tím, že jiná je právní situace v případě, kdy zavinění škůdce musí dokazovat poškozený a jiná v případě, kdy škůdce musí prokázat svoji nevinu. Oponuje názoru, podle něhož je situace prakticky v obou případech stejná a že poškozený se stěžít může dostat do důkazní nouze, neboť není pravidelně povinen nic tvrdit o subjektivní stránce škůdcově ani tehdy, jestliže důkazní břemeno o zavinění škůdce leží na poškozeném.⁵

Prostřednictvím těchto výchozích úvah se dostává J. Macur k jádru celé věci, když tvrdí, že presumce zavinění je presumpcí hmotně právní, na rozdíl od otázky důkazního břemene, která je institutem procesním. Stanovení hmotněprávní presumce zavinění označuje za jediný přiměřený způsob, jak zákonodárce může průběh dokazování ovlivnit. Jestliže totiž procesní právo stanoví, že dokázat určité skutečnosti musí ten účastník, který se jich za účelem zdůvodnění svého nároku dovolává, pak hmotné právo určuje obsah hmotněprávních nároků a skutečností, jimiž je podmíněn jejich vznik.

Škůdce tedy musí dokázat svoji nevinu nikoliv proto, že došlo k přenesení nebo obrácení důkazního břemene, ale proto, poněvadž tvrdí určité hmotněprávní skutečnosti, z nichž pro něho vyplývá určité oprávnění (jeho zproštění odpovědnosti). Z procesního hlediska zde nedochází k žádné výjimce ani zvláštnosti. Uplatňuje se obecný princip „*affirmanti incumbit probatio*.“⁶

Příspěvek v další části vychází z naznačených teoretických úvah, avšak ponechává stranou nastíněný spor o to, zda je obrácené důkazní břemeno ryze procesním institutem nebo institutem hmotněprávním; místo toho se snaží zaměřit na problematiku obráceného důkazního břemene o zavinění v české a evropské civilistice *de lege lata* a *de lege ferenda*.

3. PRESUMPCE ZAVINĚNÍ V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU (DE LEGE LATA)

Český občanský zákoník deklaruje zásadu presumovaného zavinění v ust. § 420 odst. 3, podle něhož *se odpovědnosti zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil*. Stávající verze citovaného ustanovení je odrazem tzv. velké novely občanského zákoníku provedené

⁴ Macur, J., op. cit. sub. 1, s. 146, 149, 151.

⁵ Ibidem, s. 151.

⁶ Ibidem, s. 153, 154.

zákonem č. 509/1991 Sb. Změna oproti původnímu znění spočívá především ve skutečnosti, že za stávající situace se může exkulpat i právnická osoba, prokáže-li nedostatek zavinění na straně těch, kteří za ni jejím jménem jednali (§ 420 odst. 1), nebo těch, které při své činnosti použila (§ 420 odst. 2). Předchozí verze hovořila v ust. § 420 odst. 2 obč. zák. o tom, že se odpovědnosti *občan* zprostí, jestliže prokáže, že škodu nezavinil.

Současná teorie a praxe omezuje presumpci zavinění na presumpci nedbalosti, a to pouze nedbalosti nevědomé, která nastupuje tehdy, pokud byla prokázána škoda a porušení právní povinnosti včetně existence příčinné souvislosti mezi nimi.⁷ Jsou-li předpoklady odpovědnosti škůdce splněny, lze uvažovat o jeho exkulpací. Je na škůdci, aby prokázal, že vzniklou škodu nezavinil, tedy že při jeho protiprávním jednání nešlo ani o nevědomou nedbalost. Škůdce musí prokazovat skutkové okolnosti, z nichž lze učinit spolehlivý závěr, že na škodě vzniklé z protiprávního úkonu nenese vinu. Chce-li se škůdce zprostit odpovědnosti za škodu, nestačí důkaz, že učinil vše podle svých subjektivních schopností a znalostí. Kritériem hodnocení musí být objektivní míra úsilí, kterou je možno požadovat od každého občana, přičemž měřítko by mělo být aplikováno konkrétně s přihlédnutím k určité situaci a diferencovaně.⁸

Tvrdí-li poškozený škůdcův úmysl, musí jej prokázat,⁹ neboť presumpce zavinění se nevztahuje na úmysl. Tak například při rozhodování o nároku na náhradu škody je soud povinen vždy zkoumat, zda jsou dány zákonné předpoklady pro snížení požadované náhrady škody podle ust. § 450 obč. zák., snížení nelze provést, jde-li o škodu způsobenou úmyslně.¹⁰

Část české civilistiky kromě vědomé a nevědomé nedbalosti rozlišuje ještě prostou nedbalost (*culpa levis*) a hrubou nedbalost (*culpa lata*), které se dopustí ten, kdo nepozná, co je zřejmé všem, jakož i ten, kdo se zaváže k profesionálnímu výkonu, ale nedostojí svému závazku pro nedostatek potřebných znalostí nebo pečlivosti.¹¹ Stran možných pochybností nad oprávněností zavedení kategorie prosté nedbalosti, která dle mého názoru *de lege lata* z občanského zákoníku nevyplývá, a to ani s odkazem na ust. § 42a odst. 2 nebo § 485 odst. 2 obč. zák.,¹² lze s autory souhlasit, že presumpce zavinění by zahrnovala pouze prostou nedbalost, kdežto hrubá nedbalost by musela být poškozeným prokázána.

Dodejme, že se v obchodních závazkových vztazích problematika obrácení důkazního břemene nevztahuje k zavinění, jež pro oblast odpovědnosti za škodu v obchodním styku není relevantní, nýbrž se vztahuje k okolnostem vylučujícím odpovědnost.¹³

⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1070.

⁸ Holub, M. a kol. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praha: Linde, 2003, s. 343.

⁹ Např. ust. § 423, § 424, § 447 odst. 2 a § 450 obč. zák.

¹⁰ Srov. R 34/1969

¹¹ Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 799.

¹² Dovožováno ze slovních spojení „náležitá pečlivost“ a „mohl a měl vědět“. Podle názoru autora tohoto příspěvku zná stávající český občanský zákoník pouze nedbalost vědomou, nevědomou a hrubou.

¹³ Srov. § 373 a § 757 obch. zák. V podrobnostech lze odkázat na Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 105-111.

4. NAHLÉDNUTÍ DO NÁVRHU OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU (DE LEGE FERENDA)

Návrh občanského zákoníku (dále jen „n.o.z.“) vychází v oblasti deliktních závazků z tradičního pojetí subjektivní odpovědnosti za škodu a staví na způsobení škody zaviněným porušením právní povinnosti (§ 2639 odst. 1 n.o.z.), přičemž, prokáže-li poškozený porušení právní povinnosti škůdcem, vznik škody a příčinnou souvislost mezi nimi, předpokládá se na základě vyvratitelné právní domněnky škůdcova zavinění ve formě lehké (prosté) nedbalosti. Spojuje-li se zvláštní škůdcova povinnost k náhradě s hrubou nedbalostí nebo s úmyslem, musí takovou formu škůdcova zavinění prokázat poškozený.¹⁴ Slovy ust. § 2639 odst. 2 n.o.z.: *Má se za to, že kdo jinému způsobil škodu, zavinil ji vlastní nedbalostí.*

Přesto, že § 2639 odst. 2 n.o.z. nehovoří výslovně o možnosti škůdce zprostit se odpovědnosti za škodu, z návěti „má se za to“, které konstruuje vyvratitelnou právní domněnku, lze úspěšně dovozovat, že důkaz opaku a tím i možnost zproštění se odpovědnosti za zavinění zůstane i nadále součástí českého právního řádu. Návrh tedy obsahově navazuje na právní úpravu *de lege lata*, když presumpci zavinění konstruuje pomocí vyvratitelné právní domněnky.

Lze stručně shrnout, že v českém právním prostředí (§ 420 odst. 3 obč. zák.) je problematika presumpce zavinění vystavěna na tradičních teoretických základech (J. Macur), které nachází svůj odraz i v návrhu nového občanského zákoníku (§ 2639 odst. 2 n.o.z.).

Na druhou stranu, z pohledu evropské soukromoprávní doktríny, se zdá být zdejší řešení poněkud nestandardní, neboť se presumpce zavinění v českém občanském zákoníku **paušálně** vztahuje na celou oblast subjektivní odpovědnosti a nikoli pouze na vybrané kategorie subjektivních odpovědnostních vztahů, jak je tomu běžné ve většině členských států Evropských společenství. Převažujícím evropským tendencím se alespoň stručně věnuje následující část příspěvku.

5. OBRÁCENÍ DŮKAZNÍHO BŘEMENE O ZAVINĚNÍ V PRINCIPECH EVROPSKÉHO DELIKTNÍHO PRÁVA (PETL)

V současné evropské civilistice lze vysledovat určitá východiska a trendy vývoje deliktního práva.¹⁵ Za reprezentativní a všeobecně přijímaný bývá považován projekt Principů evropského deliktního práva (PETL – Principles of European Tort Law),¹⁶ na kterém kooperovala řada předních evropských odborníků z akademického prostředí a právně aplikační praxe. PETL principy lze zařadit spolu s dalšími „soukromými kodifikacemi“ do kategorie spontánní europeizace práva.¹⁷

¹⁴ Důvodová zpráva k n.o.z., s. 441.

¹⁵ Berg, R., Visscher, L. German Working Papers in Law and Economics. The Principles of European Tort Law: The Right Path to Harmonization?, Paper 8, vol. 2006. Dále Koch, A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of Strict Liability. European Centre of Tort and Insurance Law, Barcelona, 2003, Working paper No: 129.

¹⁶ Projekt vznikl pod gescí European Group on Tort Law (www.egtl.org) za výrazného přispění European Centre of Tort and Insurance Law (www.ectil.org). Srov. Koziol, H. (ed.) Tort and Insurance Law Yearbook – European Tort Law 2005. European Centre of Tort and Insurance Law, Wien: Springer, 2006, 713 p.

¹⁷ Blíže k pojmu spontánní europeizace soukromého práva viz Tichý, L. Spontánní europeizace soukromého práva. Evropské právo. Příloha Právních rozhledů, 2000, č. 2, s. 1-5. Tomášek, M. Lesk a bída „europeizace“

Česká civilistická právní věda se zevrubnou analýzou těchto principů dosud příliš nezabývala, nicméně se již objevují náznaky komparativních analýz v rámci zkoumání širších témat.¹⁸ Na druhou stranu lze s potěšením konstatovat, že domácí právně aplikační praxe zastoupená především Ústavním soudem Principy evropského deliktního práva nejenže zaregistrovala, ale dokonce na ně v mnohých svých rozhodnutích odkazuje.¹⁹

S určitou licencí lze ve stručnosti charakterizovat předpoklady odpovědnosti za škodu podle PETL tak, že ke vzniku povinnosti hradit škodu se vyžadují následující předpoklady:

1. porušení právem chráněného zájmu,
2. škoda,
3. příčinná souvislost mezi porušeným právem chráněným zájmem
4. zavinění (vyjma případů objektivní odpovědnosti).

Pokud jde o otázku důkazního břemene, v zásadě platí, že žalující strana (poškozený) prokazuje porušení právem chráněného zájmu, vznik škody a existenci příčinné souvislosti mezi porušeným právem chráněným zájmem a vznikem škody. Pokud jde o zavinění, drtivá většina evropských právních řádů, z nichž PETL vyvěrají, vyžaduje, aby i zavinění na straně žalovaného prokázal **žalobce**. Český občanský zákoník a návrh občanského zákoníku představují z tohoto pohledu tedy spíše výjimku.

Subjektivní odpovědnost s obráceným důkazním břemenem ohledně zavinění tvoří v PETL mezistupeň mezi subjektivní odpovědností a odpovědností bez zavinění. Koncept obrácení důkazního břemene vychází ze skutečnosti, že existují situace, kdy je míra rizika vyšší než obvykle, nicméně ještě nedosahuje takové intenzity, aby byly tyto případy zcela vyňaty z kategorie subjektivní odpovědnosti a přeneseny do kategorie odpovědnosti objektivní. Zavinění s obrácením důkazního břemene tvoří jakýsi pomyslný most mezi subjektivní a objektivní odpovědností,²⁰ což potvrzuje, že mezi těmito dvěma základními druhy

občanského práva. Právnick, 2004, č. 1, s. 1-15. Hurdík, J., Fiala, J., Ronovská, K. Východiska a tendence vývoje českého občanského práva po vstupu České republiky do Evropské unie, In: Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 168. K europeizaci deliktního práva srov. Vlasák, M. Europeizace soukromoprávních deliktních vztahů. In: Europeanization of the national law, the Lisbon Treaty and some other legal issues. 1. vydání. Brno: Tribun EU, s.r.o., 2008. od s. 1367-1377.

¹⁸ Lze uvést alespoň Pelikánová, I. Principy evropského deliktního práva. Právní zpravodaj, 2007, č. 7, s. 5 a násl. Křivohlavá, P. Civilní odpovědnost a evropské pokusy o vytvoření jednotného právního rámce. Právní rozhledy, 2008, v tisku. Vlasák, M. Právem chráněný zájem a škoda v Principech evropského deliktního práva. Právní rozhledy, 2008, v tisku. Okrajově, pouze jako komplementární součást širší statě, rovněž Pelikánová, I. Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu. Právní rozhledy, 2007, č. 18, s. 656 a násl. Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rozhledy, 2008, č. 11, s. 397-401. Občas je na PETL poukázáno při řešení konkrétního právního problému Vlasák, M. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy, 2008, č. 2, s. 62-66. Vlasák, M. Náhrada škody způsobené provozní činností – nad jedním rozhodnutím. Soudní rozhledy, 2008, č. 6, s. 201-207.

¹⁹ Srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 13. 7. 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04; náleží Ústavního soudu ČR ze dne 19. 6. 2007, sp. zn. II. ÚS 247/07; usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 642/06; náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. IV. ÚS 428/05.

²⁰ European Group on Tort Law. Principles on Tort Law – Text and Commentary. Wien: Springer, 2005, p. 92.

odpovědnosti existuje plynulý, nikoli skokový přechod. Šedou zónu mezi subjektivní a objektivní odpovědností dnes už téměř nikdo nezpochybňuje.²¹

Principy ve shodě s tímto přístupem výslovně upravují možnost - nikoli povinnost - obrácení důkazního břemene o zavinění, když normují v článku 4:201 odst. 1 PETL takto: *Důkazní břemeno o zavinění může být obráceno vzhledem k závažnosti nebezpečí, které jednání představuje.*

Obrácení důkazního břemene o zavinění je tedy v projektu PETL chápáno jako fakultativní prostředek pro řešení odpovědnostních vztahů na hranici mezi subjektivní a objektivní odpovědností. Pozoruhodná je rovněž skutečnost, že principy neobsahují výčet situací, kdy automaticky dochází k obrácení důkazního břemene, ale ve shodě s flexibilním přístupem podmiňují toto obrácení **závažností nebezpečí**, které jednání představuje. Soudce *ad hoc* rozhoduje, jestli je situace natolik nebezpečná, že je namíste obrátit důkazní břemeno.

Výkladové vodítko představuje článek 4:201 odst. 2 PETL, který se snaží vnést interpretační světlo do abstraktního pojmu „závažnost nebezpečí“. *Závažnost nebezpečí je stanovena podle závažnosti možné škody v daných případech, jakož i pravděpodobnosti, že taková škoda může skutečně vzniknout.*

Přirozeně, vždy se vyskytuje určitá míra rizika. Citované ustanovení se uplatní právě v těch situacích, kdy je závažnost nebezpečí vyšší než v „normálních“ situacích, ale ještě nedosahuje rizika pramenícího z aktivit abnormálně nebezpečných. Nabízí se teze, že závažnost možné škody koresponduje s **rozsahem škody**. Ve většině případů tomu tak skutečně bude, nicméně to nemusí vždy platit.

Druhým ukazatelem je **pravděpodobnost vzniku škody**. Vyšší míra frekvence výskytu škody při některých jednáních může být indicií zvýšené závažnosti nebezpečí.

Kromě výše nastíněných důvodů obsahují principy samy v sobě ještě minimálně jeden stimul vybízející k obrácení důkazního břemene o zavinění, když kategorii objektivní odpovědnosti (*strict liability*) zužují pouze na situace abnormálně nebezpečné činnosti (hlava V. PETL).

S ohledem na skutečnost, že PETL znají alternativu obrácení důkazního břemene o zavinění, vyznívá vcelku paradoxně tvrzení jednoho z autorů principů, podle něhož *obrácení důkazního břemene o zavinění je nevhodný a zastaralý způsob přeměny subjektivní odpovědnosti na odpovědnost bez zavinění, způsob, který dále zesiluje tendenci objektivizace zavinění.*²² P. Widmer patří mezi výrazné zastánce vyšší míry subjektivizace zavinění, není se čemu divit, pochází ze Švýcarska, kde soukromoprávní doktrína výrazně upřednostňuje zavinění založené na osobních predispozicích (vlastnostech, zkušenostech, způsobilostech) jednajícího.

Osobně jsem - ve shodě s většinou tvůrců principů - přesvědčen, že další alternativa mezi subjektivní a objektivní odpovědností v podobě subjektivní odpovědnosti s obráceným důkazním břemenem o zavinění představuje vhodnou reflexi některých soukromoprávních deliktních vztahů, zvyšuje kompenzovatelnost vzniklých škod a preferuje zájmy poškozeného

²¹ Srov. Koch, B. A., Koziol, H. (ed.) *Unification of Tort Law: Strict Liability*. Hague/London/NewYork: Kluwer Law International, 2002, p. 395.

²² Srov. Widmer, P. *Comparative Report on Fault as a Basis of Liability and Criterion of Imputation*, p. 357. In Widmer, P. (ed.) *Unification of Tort Law: Fault*. op. cit. sub 2.

před zájmy škůdce, byť nelze popřít, že jde o další krok směrem k objektivizaci zavinění. V tomto případě však krok odůvodněný věcnými argumenty, proto opodstatněný.

6. ZÁVĚREČNÉ ÚVAHY

Český občanský zákoník, který paušálně pro celou kategorii subjektivní odpovědnosti (§ 420 odst. 3) obrací důkazní břemeno, když presumuje zavinění škůdce ve formě nedbalosti, je skutečnou evropskou raritou, byť presumpci zavinění považuje český právník za neochvějnou a stabilní samozřejmost každého demokratického právního řádu. Obdobu nabízí ještě španělské soukromé právo (Codigo Civile), ovšem pouze jako výsledek judikatury soudů. Je pravdou, že i některé další evropské státy připouští obrácení důkazního břemene v oblasti mimosmluvních odpovědnostních vztahů, ale nikoli paušálně pro celou oblast subjektivní odpovědnosti, jak to činí § 420 odst. 3 obč. zák.; zpravidla pouze v situacích, kdy je sice odpovědnost založena na zavinění, nicméně i přesto existuje vyšší míra rizika vzniku nebezpečí škody. Jedná se například o škody způsobené zvířetem, škody způsobené vadou výrobku či škody způsobené nezletilými nebo duševně nemocnými, za něž odpovídá osoba, která o ně pečuje.

Z pohledu českého soukromého práva tedy zůstává *de lege ferenda* otázkou, zda, případně do jaké míry, je udržitelná (ospravedlnitelná) koncepce presumpce zavinění paušálně zakotvená pro celou oblast subjektivní odpovědnosti za škodu, bez ohledu na povahu a riziko společenských vztahů, které do kategorie subjektivní odpovědnosti spadají.

V dobách výrazných legislativních změn, které se týkají samotných základů fungování celospolečenské reality, se nabízí kacířská myšlenka umožňující zvážit změnu stávajícího pojetí presumpce zavinění, které doposud staví na paušálním obrácení důkazního břemene o zavinění pro celou oblast subjektivních odpovědnostních vztahů. Koncepce zakotvená ve stávajícím českém občanském zákoníku z celoevropského pohledu výrazně zavání vyšším stupněm „objektivizace zavinění“, právě proto, že obrací důkazní břemeno paušálně. To, co se nám zdálo po celá desetiletí naprosto standardní a samozřejmé, tak úplně standardní a samozřejmé v dynamicky rozvíjející se Evropě není.

Výhodou českého přístupu je bezpochyby zvýšená ochrana poškozeného. Na druhou stranu se toto pojetí dostává do střetu se samotnou podstatou zavinění jako vnitřního psychického stavu škůdce, které by mělo být přítomno v každé skutkové podstatě subjektivní odpovědnosti. Otázky důkazní nouze vnějších projevů zavinění by nemělo dominantně řešit hmotné právo, nýbrž právo procesní. V opačném případě odpovědnost za zavinění ztrácí význam a stává se prázdným pojmem, který je výrazně potlačen paušálním obrácením důkazního břemene.

Nabízí se kompromisní řešení, které by upřednostňovalo obrácení důkazního břemene pouze pro některé typy odpovědnostních vztahů, zpravidla těch, jež stojí na pomezí subjektivní a objektivní odpovědnosti, přičemž z pohledu distributivní spravedlnosti je sporné, zda by měl být konkrétní odpovědnostní vztah založen na zavinění či by měl spadat do kategorie objektivní odpovědnosti.

Tímto závěrečným konstatováním uzavíráme kruh započatý úvahami J. Macura, když dospíváme ke shodnému, byť v evropském rouše zahalenému, názoru, podle něhož je obrácené důkazní břemeno o zavinění záležitostí hmotného práva, jakožto další právní alternativa (třetí cesta) mezi antagonisticky chápanými protipóly subjektivní a objektivní odpovědnosti.

Literatura:

- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007.
- Berg, R., Visscher, L. German Working Papers in Law and Economics. The Principles of European Tort Law: The Right Path to Harmonization?, Paper 8, vol. 2006.
- Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a. s., 2008.
- European Group on Tort Law. Principles on Tort Law – Text and Commentary. Wien: Springer, 2005.
- Holub, M. a kol. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. Praha: Linde, 2003.
- Hurdík, J., Fiala, J., Ronovská, K. Východiska a tendence vývoje českého občanského práva po vstupu České republiky do Evropské unie, In: Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- Koch, A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of Strict Liability. European Centre of Tort and Insurance Law, Barcelona, 2003, Working paper No: 129.
- Koch, B. A., Koziol, H. (ed.) Unification of Tort Law: Strict Liability. Hague/London/NewYork: Kluwer Law International, 2002.
- Koziol, H. (ed.) Tort and Insurance Law Yearbook – European Tort Law 2005. European Centre of Tort and Insurance Law, Wien: Springer, 2006.
- Křivohlavá, P. Civilní odpovědnost a evropské pokusy o vytvoření jednotného právního rámce. Právní rozhledy, 2008, v tisku.
- Macur, J. Odpovědnost a zavinění v občanském právu. Brno: Universita J. E. Purkyně – právnická fakulta, svazek 35, 1980.
- Pelikánová, I. Principy evropského deliktního práva. Právní zpravodaj, 2007, č. 7, s. 5 – 7.
- Raban, P. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. Právní rozhledy, 2008, č. 11, s. 397-401.
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M. Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.
- Tichý, L. Spontánní europeizace soukromého práva. Evropské právo. Příloha Právních rozhledů, 2000, č. 2, s. 1-5.

- Tomášek, M. Lesk a bída „europeizace“ občanského práva. Právník, 2004, č. 1, s. 1-15.
- Vlasák, M. Europeizace soukromoprávních deliktů. In: Europeanization of the national law, the Lisbon Treaty and some other legal issues. 1. vydání. Brno: Tribun EU, s.r.o., 2008. od s. 1367-1377.
- Vlasák, M. Náhrada škody způsobené provozní činností – nad jedním rozhodnutím. Soudní rozhledy, 2008, č. 6, s. 201-207.
- Vlasák, M. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice? Právní rozhledy, 2008, č. 2, s. 62-66.
- Vlasák, M. Právním chráněným zájmem a škoda v Principech evropského deliktů práva. Právní rozhledy, 2008, v tisku.
- Widmer, P. (ed.) Unification of Tort Law: Fault. Hague: Kluwer Law International, 2005.

Kontaktní údaje na autora – email:

Michal.vlasak@nsoud.cz